

vuliaista päänsäryistä ja unettomuudesta muista, diagnosoimattomista vaivoista puhumattakaan. Kolmas Leninin toimintaan vaikuttanut seikka onkin Sevicen mukaan hänen alati huonommaksi käynyt terveydentilansa. Väsymyksestään ja sairaudestaan johtuen hän työskenteli kirjaimellisesti viikatemies varjonaan. Tämä yhdessä jatkuvan kriittisen poliittisen tilanteen kanssa teki hänestä entistäkin kärsimättömämmän ja säälimättömämmän sekä itseään että muita kohtaan.

Testamentti

Avoimeksi jäävä kysymys on, oliko Leninin sairavuoteellaan (1922-1923) sanelema "testamentti" merkittävä yritys muuttaa neuvostovaltion kehityksen suunta vai pikemminkin henkilökohtaisuuksiin menevä hyökkäys Stalinia vastaan. Service kallistuu jälkimmäiselle kannalle pitäen Leninin ja Stalinin poliittisia erimielisyyksiä lähinnä sävyeroina. Hänen mukaansa Lenin oli loukkaantunut verisesti Stalinille karkeasta tavasta, jolla hän oli kohdellut Nadeždaa. Lenin oli aiemminkin kiinnittänyt huomiota Stalinin käyttäytymiseen, mutta tämä oli sairaalle Leninille viimeinen pisara. Se sai hänet ryhtymään huonosti harkittuun teokseen, joka ei johtanut mihinkään tuloksiin. Kysymys on kiinnostava ja viimeksi Neuvostoliiton loppuvaiheissa perestroikan aikana paljon keskusteltu aihe. Lopullista tulkintaa tapahtumasta on vaikea tehdä, koska emme ilmeisesti tule saamaan arkistoista enää lisävalaisua siihen, mihin ja kuinka pitkälle meneviin päämääriin Lenin loppujen lopuksi "testamentillaan" pyrki.

Oxfordin professori ja Britanlian Akatemian tutkija Robert Sevicen tutkimus perustuu suureen määrään 1990-luvulla julkaistua ja arkistoista esiin kaivettua aineistoa. Kirja kuuluu ehdotto-

masti tsaarin Venäjän kansalaisyhteiskunnan kehitystä ja vallankumoushistoriaa käsitteleviin perusteisiin. Service on kirjoittanut tieteellisen ja perusteellisen Leninin elämäkerran, mutta ei piilotele myöskään omia tulkintojaan. Suomentaja Arto Häilä on tehnyt hyvää työtä.

Markku Kangaspuro

Venäjän vaikea tie oikeusvaltioksi

Soili Nystén-Haarala: Russian Law in Transition. Helsinki: Aleksanteri Institute, 2001. Kikumora Publications, Series B: 21. 289 s.

Venäjän viimeisimmän vallankumouksen pääprojektit olivat vuoden 1993 perustuslaki ja valtion omaisuuden yksityistäminen. Lain ja Venäjän yhteiskunnan välisen suhteen muutosta käy lävitse Soili Nystén-Haaralan teos, jossa kehitystä analysoidaan 1990-luvun poliittisen prosessin tuloksena. Kirjan perustuslakia ja taloudellista lainsäädäntöä käsittelevät osat liittyvät toisiinsa uuden valtion peruskysymyksessä: luottamuksen rakentamisessa vapaiden kansalaisten ja viranomaisien välille. Kumpaakin osaa edeltää teoreettisen viitekehyksen lyhyt lukijaystävällinen läpikäynti, joka selvittää käytetyn näkökulman. Kirjoittaja edustaa ns. juridista realismia, jossa laki on instituutiona riippuvainen vuorovaikutussuhteistaan ympäristön kanssa. Laki on kirjoittajan mukaan vaikea muutoksen väline, mutta samalla demokratisoittamis- ja markkinatalouskehityksen perusedellytys. Aihetta lähestytään holistisesti, toimintaympäristöä

rekonstruoiden ja ymmärtäen. Puhdas juridinen positivismi ja normihierarkioiden tarkastelu tai toisaalta länsimaisiin yhteiskuntiin tänä päivänä sopivat rationaalisen taloudellisen toiminnan mallit eivät riitä Venäjän lain ja talouden arvioinnissa. Nystén-Haaralan analyysi osoittaa, että poliittinen prosessi ja aikaisemmat hallinnolliset kulttuurilliset käytännöt ohjaavat laintulkintaa, sen soveltamista ja tosiasiallisia luottamussuhteita yhteiskunnan katusolla. Nämä määrittelevät lain merkityksen uudessa yhteiskunnassa. Kirja tekee selväksi transition eri osatekijöiden (lain, hallintokulttuurin, politiikan ja talouden) kietoutumisen toisiinsa ja poliittisten johtamisratkaisujen väistämättömän riittämättömyyden haasteen edessä. Kirja tuo myös tärkeän lisän yksityistämistä koskevaan ja edelleen jatkuvaan kiivaaseen teorioiden ja arvioiden vaihtoon.

Ensimmäinen osa kertoo Venäjän poliittisen ja hallinnollisen järjestelmän synnyn ja rakenteen. Johtolankana on perustuslaillisuuden ja federalismin välinen jännite, jonka kautta Nystén-Haarala tarkastelee myös kahden Venäjän presidentin aikakautta. Perustuslaillisuudessa mittattikkuna on oikeusvaltio -käsite, joka ottaa Venäjän historiallisen (Venäjän kirkon perinteinen hallitsijakäsitys) hallitsija-kansalainen suhteen huomioon. Osassa käydään lävitse kaikki perustuslain määrittelemät valtioelimet ja valtion päätöksentekohierarkiat toimivaltuuksineen kuitenkin niin, että kuvauksen rinnalla kulkee koko ajan selostus tosiasiallisesta kehityksen vaiheesta. Näin ollen lukija saa ajanmukaisen kuvan tämän hetkisestä tilanteesta perustuslain kirjaimeen (tai länsimaiseen rule of law -yhteiskuntaan) verrattuna.

Keskeisenä aiheena on 90-luvun desentralisaatiokehitys, jossa pääroolia näytteli presidentti

Jeltsin. Kirjoittaja luo varsin vakuuttavan kuvan polveilevasta tapahtumasarjasta. Näkökulmana on, että desentralisaatio on päämäärä, johon tulisi perustuslain (tosin epäselvien pykälien) nojalla pyrkiä. Presidentti Jeltsinin toiminnan motiivit (kilpailu duuman kanssa, reformien varmistaminen) tuodaan esille. Kirjan ilmestymisestä johtuen uusista hallinnollisista alueista ei vielä ole laajempaa kuvautta. Viime aikojen sentralisaatiokehityksen tarkastelussa jää kaipaamaan hieman laajempaa näkökulmaa "sentralistit" vs. alueet -jaon ohelle. Esimerkiksi presidentti Putinin virtaviivainen laillisuuden vaatimus voidaan ymmärtää monien venäläisten odottamaksi järjestykseksi, jonka toivotaan vahvistavan kansalaisten oikeusturvaa, sillä perustuslain takaamien sosiaalisten oikeuksien toteutuminen alueilla on ollut 90-luvulla erilaista. Alueiden kovin erilaiset taloudelliset mahdollisuudet koetaan myös Venäjällä suurena ongelmana. Kirjoittajan esille tuoma oikeuslaitoksen merkityksen kasvu on eräs seuraus (tosin positiivinen sellainen) alueiden federatiivisen lainsäädännön vastaisista päätöksistä.

Toinen osa tarkastelee markkinatalouden kehittymisen edellytyksiä lainsäädännön valossa. Yksityistämishelmasta kuvataan päätöksenteon sekavat olosuhteet ja erilaiset kilpailevat tulokinnat oikeista valinnoista. Kirjoittajan mukaan massaprivatisoinnin toteuttamisesta puuttivat kaikki institutionaaliset edellytykset. Kirjan kuvaus eri eturyhmien toiminnasta tuona aikana selvittää, miksi privatisointiin yhdistetty demokratia menetti suosiotaan Venäjällä. Huomionarvoisia ovat analyysit nykyisten dysfunktioiden, kuten korruptioiden ja vinoutuneen johtamiskulttuurin juurista Neuvostoliiton järjestelmässä. Kirjoittajan yhteenvedona on, että uusien arvojen saatava kannatusta demokraatti-

sen oikeusvaltioperiaatteen pohjalta, muutoin niillä tuskin on merkitystä.

Yrityslainsäädäntöosuudessa kuvataan eri yritysmuodot vertaillen niitä mm. brittiläisiin ja saksalaisiin malleihin. Tämä vertaileva ote kiinnittää Venäjän tilanteen laajempaan kenttään. Kirjan mukaan nykyisessä toimintaympäristössä korostuu vahva side meneeseen neuvostojohtamiseen. Privatisointi ei johtanut omistamisten ja kontrollin eroon. Johtajia eivät kontrolloi toimivat osakemarkkinat, ja todellisia hintoja ei muodostu verkostojen virtuaalimarkkinoilla. Tuomioistuimia ei tällöin tulisi käyttää pääasiallisena kiistojen ratkaisupaikkana. Oikeusvaltion kannalta keskeisiä sen sijaan ovat kansalaisyhteiskunnan ja pienyrittäjyyden nousu, jotka tukevat myös toisiaan uudessa taloudessa.

**Anna-Liisa
Heusala-Pushnov**

Venäjän fasismi

Stephen D. Shenfield: Russian fascism: traditions, tendencies, movements. Armonk, New York: M.E., Sharpe, 2001. 336 s.

Aikanaan Birminghamissa tohtoriksi väitellyt ja nyky-Venäjän tutkimiseen erikoistunut Stephen D. Shenfield on julkaissut mielenkiintoisen ja samalla ajankohtaisen venäläistä fasismia käsittelevän teoksen *Russian fascism: traditions, tendencies, movements*.

Teos tarjoaa runsaasti empiiristä tietoa kiihkokansallisten venäläisten järjestöistä ja niiden aatteista. Ehkä yllättävin havainto on Venäjän ortodoksisen kirkon vah-

van fundamentalistisen siiven läheinen yhteistyö fasististen ja puolifasististen piirien kanssa. Yhteisistä toimintamalleista mainittakoon vaikkapa kirkon uudistamista ajavien ortodoksipappien teosten polttaminen kirjaroviolla.

Shenfield selostaa seikkaperäisesti ja vakuuttavalla tavalla Venäjän tunnetuinta fasistista liikettä *Ruskoje Natsional'noe Edinstvo* (RNE, Venäjän Kansallinen Yhtenäisyys), jonka puoliositilaalliset joukot univormuineen ja natsitervehdyksineen avustavat poliisia järjestyksen ylläpitämisessä eräissä Venäjän etelän kaupungeissa. Natseista on siellä tullut osa valtiovaltaa.

Shenfield tekee erittäin mielenkiintoisen johtopäätöksen Putinin valtaannousun yhteydessä syntyneestä vallan ja äärinationalististen opposition välisestä uudesta keskinäisyydestä.

Idäntutkimus palaa myöhemmin tarkemmin teemaan.

Thomas Parland

O.V.Kuusinen pääministerinä Stalinin tahdosta ja GPU:n armosta

Nikolai Baryšnikov & Vladimir Baryšnikov: Terijoen hallitus: Uusien asiakirjojen kertomaa. Helsinki: Johan Beckman Institute, 2001. 186 s.

Monelle suomalaistutkijalle tutut pietarilaiset vanhempi ja nuorempi Baryšnikov ovat hyödyntäneet uutta mielenkiintoista arkistoi-